

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Методичні вказівки
до самостійної роботи
з дисципліни «Управління витратами»
для студентів
спеціальностей 051 «Економіка» та
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Харків 2019

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Методичні вказівки
до самостійної роботи
з дисципліни «Управління витратами»
для студентів
спеціальностей 051 «Економіка» та
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Затверджено методичною
радою університету,
протокол №   від   р.

Харків 2019

Укладач: В.В. Блага

Кафедра економіки і підприємництва

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Управління витратами» відноситься до циклу нормативних навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки бакалаврів спеціальностей 051 «Економіка» та 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Предметом навчальної дисципліни є процес цілеспрямованого закономірного формування витрат за їх видами, місцями та носіями за постійного контролю рівня витрачання ресурсів і стимулювання економії.

Метою викладання дисципліни є набуття теоретичних та відпрацювання практичних навичок формування витрат за видами, центрами відповідальності та носіями для мінімізації їх рівня та обґрунтування оптимальних господарських рішень.

У відповідності до робочої програми дисципліни «Управління витратами», окрім лекцій, передбачені практичні заняття та відведені години на самостійну роботу студентів. На практичних заняттях відпрацьовується методика рішення задач. Найбільш поширеною формою проведення практичних занять є пояснення викладачем методики і ходу розв'язання задач біля дошки з подальшим рішенням індивідуальних варіантів студентами (з консультаціями викладача, якщо необхідно).

Мета практичних занять – закріплення студентами теоретичних знань, отриманих у процесі вивчення курсу «Управління витратами».

Задача практичних занять – набуття студентами практичних навичок виявлення факторів, що зумовлюють рівень витрат; оцінювання системи управління витратами; виявлення витрат за місцями і центрами відповідальності; розрахунку собівартості окремих виробів; здійснення контролю витрат; аналізу системи «витрати—випуск—прибуток»; оптимізації операційної системи підприємства.

Самостійна робота студентів поза університетом складається з вивчення окремих питань дисципліни під час підготовки до практичних занять та опрацювання лекційного матеріалу за переліком рекомендованої літератури під час підготовки до модульних контрольних робіт.

Практичне заняття 1

Тема: Розподілення змішаних витрат.

Мета заняття – проаналізувати сутність та класифікацію витрат підприємства.

Завдання для самоконтролю:

З наведених нижче відповідей виберіть правильну:

1. До прямих належать витрати, які: а) здійснюються регулярно; б) є постійними; в) безпосередньо відносяться на окремі види виробів; г) не залежать від номенклатури продукції; д) обчислюються за встановленими нормами.

2. До непрямих належать витрати, які: а) здійснюються періодично; б) змінюються в часі; в) залежать від номенклатури продукції;

г) не відносяться безпосередньо на окремі види виробів у багатопродуктовому виробництві; д) обчислюються на основі їх динаміки за минулі періоди.

3. Зі зменшенням обсягу виробництва частка постійних витрат у загальній їх сумі: а) зменшується; б) збільшується; в) залишається незмінною; г) змінюється залежно від конкретних умов; д) спочатку зменшується, а згодом зростає.

4. Змінні витрати — це витрати, величина яких: а) змінюється на одиницю продукції внаслідок НТП; б) залежить від продуктивності праці; в) нестабільна у часі; г) залежить від обсягу виробництва; д) залежить від номенклатури продукції, що виготовляється.

5. До постійних належать витрати, величина яких: а) однакова для різних видів продукції; б) не залежить від обсягу продукції в межах даної виробничої потужності; в) постійна на одиницю продукції; г) має незмінні норми на тривалий час; д) постійно зростає.

6. Сукупні річні витрати підприємства на виготовлення та реалізацію продукції в минулому році становили 1000 тис. грн, у поточному — 1150 тис. грн. Обсяг виробництва за цей період зріс на 20%. Норми і ціни не змінювалися. Постійні витрати у собівартості продукції становлять (тис. грн): а) 200; б) 250; в) 150; г) 750; д) 50.

7. Повна собівартість кінцевої (товарної) продукції підприємства за певний період: а) завжди відповідає кошторису основної дія-

льності; б) завжди менша за кошторис основної діяльності; в) завжди більша за кошторис основної діяльності; г) менша, більша за кошторис основної діяльності або відповідає йому залежно від динаміки списання витрат; д) не пов'язана з кошторисом основної діяльності.

8. Середня повна собівартість одиниці продукції повністю визначається: а) нормами прямих витрат на одиницю продукції; б) величиною постійних (непрямих) витрат за певний період; в) обсягом виробництва продукції; г) правильними є відповіді а), б); д) правильними є відповіді а), б), в).

9. Граничні витрати — це: а) максимальні сукупні витрати підприємства; б) максимальні витрати підприємства на одиницю продукції; в) допустимі сукупні витрати підприємства; г) допустимі витрати підприємства на одиницю продукції; д) приріст сукупних витрат підприємства внаслідок зростання обсягу виробництва на гранично малу величину.

10. Зі збільшенням обсягу виробництва в межах даної виробничої потужності собівартість продукції: а) зростає; б) знижується; в) залишається незмінною; г) спочатку знижується, а згодом зростає; д) спочатку зростає, а згодом знижується.

Практичне заняття 2

Тема: Запас безпеки підприємства.

Мета заняття – проаналізувати систему управління витратами.

Завдання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність діяльності з управління витратами підприємства?
2. Назвіть об'єкти і суб'єкти управління витратами на підприємстві.
3. У чому полягає сутність функціонального аспекту СУВ?
4. Назвіть функціональні складові підсистеми контролю витрат. Яку роль відіграє контроль у СУВ на підприємстві?
5. У чому полягає сутність управлінського і фінансового аспектів формування витрат підприємства?

6. Які фактори впливають на організаційну побудову управління витратами?
7. У чому полягає сутність організаційного аспекту СУВ?
8. З'ясуйте сутність мотиваційного аспекту СУВ.
9. Які особливості стимулювання працівників до економії ресурсів і зниження рівня їх витрачання?
10. Назвіть основні класифікаційні ознаки СУВ.
11. Які є варіанти побудови плану облікових рахунків?
12. У чому полягає сутність групування витрат за замовленнями і за процесами при калькулюванні?
13. У чому полягає сутність системи управління витратами «стандарт-кост»?
14. Поясніть застосування показника маржинального прибутку при визначенні виробничої програми.
15. Що є нижньою межею ціни на продукцію підприємства в короткому та в довгому періодах?

Практичне заняття 3

Тема: Вплив структури витрат на фінансовий важіль.

Мета заняття – навчитися розрахувати внутрішні ціни в залежності від методів їх формування.

Завдання для самоконтролю:

1. Розкрийте поняття «внутрішня ціна».
2. У чому полягають функції внутрішніх цін?
3. Яка специфіка застосування внутрішніх цін у практиці господарювання вітчизняних та зарубіжних підприємств?
4. Які існують методи формування внутрішніх цін?
5. Яка специфіка застосування внутрішніх цін, що формуються на рівні ринкових?
6. Як визначаються внутрішні ціни на базі фактичної ціни готової продукції?
7. За яких умов доцільно формувати внутрішні ціни на договірній основі?
8. У чому полягає сутність витратного методу утворення внутрішніх цін?

9. Який із методів внутрішнього ціноутворення найбільш поширений у практиці господарювання вітчизняних підприємств?

10. На яких засадах формуються внутрішні ціни на продукцію підрозділів - центрів витрат?

11. Яку структуру мають внутрішні ціни на продукцію підрозділів - центрів прибутку?

12. Які коригуючі коефіцієнти та для яких цілей можна використовувати при формуванні внутрішніх цін?

13. Яка верхня та нижня межі внутрішньої ціни?

14. Розкрийте сутність стратегії і тактики ціноутворення на підприємстві.

Практичне заняття 4

Тема: Аналіз досвіду гнучкого планування європейських менеджерів.

Мета заняття – навчитися формувати витрати за місцями і центрами відповідальності.

Завдання для самоконтролю:

1. З чим пов'язана поява концепції центрів відповідальності?

2. Що таке центр відповідальності?

3. Які є види центрів відповідальності за ознакою обсягу повноважень і відповідальності?

4. У чому полягає сутність функціонального і територіального аспектів системи центрів відповідальності?

5. Розкрийте переваги управління витратами за допомогою системи центрів відповідальності.

6. Назвіть вимоги до формування центрів відповідальності.

7. Що таке кошторис витрат підрозділу і які функції він виконує?

8. Визначить, які витрати для підрозділу рівня цеху є прямими, непрямими.

9. Який склад витрат кошторису цеху?

10. Опишіть порядок складання плану витрат підрозділу підприємства.

11. Що таке гнучкий кошторис? Яка формула гнучкого кошторису?
12. Наведіть рух витрат окремого допоміжного чи обслуговуючого підрозділу за складання кошторисів основного виробництва і визначення собівартості продукції.
13. Які основні методи розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів між підрозділами основного виробництва?
14. Поясніть сутність методу прямого розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів між основними підрозділами. Які вади і переваги цього методу?
15. Що є спільного та відмінного в методах взаємних послуг і системи рівнянь щодо розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів?
16. Що таке внутрішня ціна? Функції внутрішніх цін.
17. Які є методи формування внутрішніх цін?

Практичне заняття 5

Тема: Суб'єктивні та об'єктивні причини зміни накладних витрат.

Мета заняття – оволодіти методичними основами обчислення собівартості окремих виробів.

Завдання для самоконтролю:

1. Для чого складаються калькуляції на продукцію і яка їх роль в управлінні витратами?
2. Поясніть, що є об'єктами калькулювання на підприємстві.
3. Що таке калькуляційна одиниця і як вона визначається?
4. Які види калькуляцій розробляються на промисловому підприємстві та яке їх призначення?
5. У чому полягають сутність, переваги і вади калькулювання за повними витратами?
6. У чому полягають сутність, переваги і вади калькулювання за неповними витратами?
7. В якому випадку методи обчислення собівартості продукції за повними і неповними витратами призводять до різної величини операційного прибутку за певний період часу?

8. Як обчислюється собівартість одиниці продукції в однопродуктовому виробництві?
9. У чому специфіка і проблема калькулювання у багатопродуктовому виробництві?
10. Поясніть методику обчислення прямих витрат за калькулювання.
11. Які можливі бази розподілу загальновиробничих витрат за калькулювання?
12. Які позитивні та негативні сторони методики розподілу загальновиробничих витрат пропорційно основній заробітній платі виробничих робітників?
13. З'ясуйте сутність і позитивні сторони методики розподілу витрат на утримання та експлуатацію машин й устаткування на основі собівартості машино-години роботи.
14. Як можна розподілити адміністративні витрати і витрати на збут у разі калькулювання за повними витратами?
15. З'ясуйте можливі методи визначення собівартості окремих продуктів у сукупному (комплексному) виробництві.
16. Як можна визначити орієнтовну собівартість нових виробів на етапі їх розроблення (проекування)?
17. Поясніть динаміку собівартості нових складних виробів на етапі освоєння їх виробництва.

Практичне заняття 6

Тема: Вимоги до інформації про витрати підприємства.

Мета заняття – навчитися застосувати механізм контролю витрат і стимулювання економії ресурсів.

Завдання для самоконтролю:

1. Назвіть основні завдання контролю витрат.
2. Які види обліку поєднує в собі система обліку витрат підприємства?
3. З'ясуйте сутність і сферу застосування оперативного обліку.

4. Назвіть специфічні риси бухгалтерського обліку. Які можливості надає аналітичний бухгалтерський облік за управління витратами?
5. У чому полягають управлінський та фінансовий аспекти бухгалтерського обліку?
6. Що таке статистичний облік? Його особливості.
7. Які види контролю розрізняють за частотою контрольних операцій; за часом здійснення контрольних операцій?
8. З'ясуйте співвідношення видів контролю за різними класифікаційними ознаками.
9. У чому полягає сутність механізму управління за відхиленнями?
10. Які є підходи до обґрунтування необхідності досліджень причин розбіжностей між фактичними і плановими значеннями показників, що контролюються?
11. Які переваги застосування статистичних методів за вивчення відхилень?
12. Яка особливість обчислення планових витрат на фактичний обсяг за даними кошторисів?
13. У чому полягає специфіка контролю витрат у СУВ «стандарт-кост»?
14. Які форми і джерела матеріального стимулювання зниження рівня витрат?
15. На яких принципах має базуватися розподіл премії за зниження витрат між учасниками даного заходу?
16. Наведіть варіант розподілу премії підрозділу підприємства за економію ресурсів між членами його колективу.

Практичне заняття 7

Тема: Вплив проводу витрат на різні види витрат.

Мета заняття – навчитися аналізувати систему «витрати-випуск-прибуток».

Завдання для самоконтролю:

1. У чому сутність ВВП-аналізу?
2. Які передумови передбачає ВВП-аналіз?

3. Наведіть показники, що обчислюються й аналізуються у процесі ВВП-аналізу.
4. У чому сутність маржинального прибутку і як він обчислюється?
5. Поясніть економічну сутність і роль коефіцієнта маржинального прибутку.
6. Дайте графічну інтерпретацію лінійної динаміки витрат і виручки та визначте точку беззбитковості графічним методом.
7. Як аналітично визначити беззбитковий обсяг продукції в однопродуктовому виробництві?
8. Виведіть формулу для обчислення беззбиткового обсягу продукції у грошовому виразі.
9. У чому сутність готівкової беззбитковості і як обчислюється відповідний обсяг виробництва?
10. Поясніть сутність безпеки операційної діяльності і методику обчислення її рівня.
11. Як визначається обсяг виробництва, що забезпечує цільовий прибуток підприємства?
12. Що являє собою операційний леверидж (важіль) і як він обчислюється?
13. Поясніть, чому операційна залежність (леверидж) визначається відношенням маржинального та операційного прибутку.
14. Як структура витрат впливає на величину операційного левериджу?

Практичне заняття 8

Тема: Концепція витрато утворюючих факторів.

Мета заняття – навчитися оптимізувати операційну систему підприємства за критерієм витрат.

Завдання для самоконтролю:

1. Для чого на підприємстві створюються запаси матеріалів?
2. У чому полягає сутність системи управління запасами?
3. Як визначається оптимальна величина запасу?
4. Які витрати виникають у процесі заготівлі та зберігання запасів?

5. У чому полягає сутність системи управління запасами «точно за часом»?
6. Які є методи оцінювання запасів?
7. За яких умов доцільно застосовувати метод «перший—перший» (FIFO)? У чому його специфіка?
8. Поясніть сутність методу «останній—перший» (LIFO).
9. У чому особливості методу оцінювання вибуття матеріалів за середньозваженою собівартістю?
10. У чому полягає сутність адаптації операційної системи і для чого вона здійснюється?
11. Назвіть параметри і форми адаптації.
12. В якій послідовності здійснюється адаптація устаткування?
13. Поясніть процедуру адаптації устаткування за допомогою функцій граничних витрат.
14. Які є форми придбання устаткування, в чому їх особливості, переваги і вади?
15. Що входить до складу лізингових платежів (орендної плати)?
16. Наведіть формулу обчислення загальних витрат на лізинг і викуп устаткування в поточній вартості.
17. Наведіть формулу обчислення загальних витрат на купівлю обладнання за рахунок кредиту в поточній вартості.
18. Як визначаються річні та загальні платежі за допомогою коефіцієнтів анuitету поточної вартості?

ПЕРЕЛІК ТЕМ РЕФЕРАТІВ

1. Економічна вартість: сутність, структура.
2. Фактори, які формують рівень собівартості продукції підприємства.
3. Поняття базової (планової) ціни і її перетворення у ціну реалізації.
4. Поняття собівартості продукції і її застосування у ціноутворенні.
5. Структура собівартості за статтями калькуляції.
6. Визначення та склад умовно-постійних витрат. Методи їх включення в ціну продукції.
7. Визначення умовно-постійних (накладних) витрат, їх склад та зв'язок з обсягом виробництва.
8. Сутність визначення собівартості за прямими витратами.
9. Економічна сутність собівартості продукції. Собівартість валового випуску, собівартість одиниці продукції. Калькулювання собівартості за економічними елементами.
10. Визначення мінімального розміру ціни на основі врахування змінних та умовно-постійних витрат.
11. Поняття цільового прибутку в ціноутворенні.
12. Визначення цільового прибутку підприємства методом прямого розрахунку.
13. Поняття цільового (необхідного) прибутку і визначення його розміру на основі планової дохідності капіталів.
14. Методи включення необхідного прибутку в ціну одиниці продукції.
15. Поняття маржинального прибутку в ціні.
16. Податки та збори у структурі ціни: види, явні і неявні методи включення в структуру ціни.
17. Визначення мінімального та оптимального обсягу виробництва при фіксованій структурі ціни. Графік беззбитковості.
18. Принципи формування цінової політики підприємства та фактори, які на неї впливають.
19. Система цілей цінової політики підприємства.
20. Сутність політики конкурентного ціноутворення, її стратегії.

21. Політика асортиментного ціноутворення і її стратегії.
22. Сутність цінової політики на основі ЖЦТ.
23. Сутність політики трансфертного ціноутворення.
24. Сутність витратного ціноутворення і його недоліки в ринковій економіці.
25. Сутність «ціннісного» типу ціноутворення (ціноутворення з орієнтацією на попит споживачів).
26. Аналіз ринкової кон'юнктури методами маркетингового дослідження.
27. Методологія витратного типу ціноутворення.
28. Методологія «ціннісного ціноутворення» з орієнтацією на попит.
29. Метод встановлення цін «повні витрати плюс середньогалузевий прибуток».
30. Метод розрахунку ціни «з орієнтацією на середню ринкову ціну».
31. Метод встановлення цін «повні витрати плюс цільовий дохід від обороту».
32. Метод встановлення цін «повні витрати плюс цільовий прибуток у ціні».
33. Метод «директ-кост» у встановленні цін.
34. Метод «маржинал-кост» у встановленні цін.
35. Метод «встановлення ціни на основі рівня поточних ринкових цін».
36. Метод «система «стандарт-кост» у визначенні цін.
37. Метод встановлення цін «розрахунок ціни на основі аналізу беззбитковості та забезпечення цільового прибутку».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузьмін О. Є. Управління витратами на підприємствах: навч. посіб. / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, У. І. Когут. — Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. — 244 с.
2. Іванюта П.В. Управління ресурсами та витратами: навч. посіб. / П.В.Іванюта, О.П.Лугівська. — 2-ге вид. — К. : ЦУЛ, 2011. — 320 с.
3. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства: навч. посіб. / Ю. С. Цал-Цалко. — К. : Центр учбової літератури, 2002. — 656 с.
4. Куцик П. О. Обліково-аналітична концепція управління загальнопромисловими витратами підприємства / П. О. Куцик, О. М. Мазуренко. — Львів : Видавництво «Растр-7», 2014. — 288 с.
5. Данилко В.К. Управління витратами: навч. посіб. / В.К. Данилко, О.М. Кушніренко, К.С. Марченко. — К.: Каравела, 2014. — 256 с.
6. Маркіна І.А. Контролінг для менеджерів: навч. посіб. / І. А. Маркіна, О. М. Таран-Лала, М. В. Гунченко. — К. : Центр учбової літератури, 2013. — 304 с.
7. Рижикова Н.І. Управління витратами: навч. посіб. / Н.І. Рижикова, О.В. Накісько. — Харків: ХНТУСГ, 2013. — 198 с.

Навчальне видання

Методичні вказівки
до самостійної роботи
з дисципліни «Управління витратами»
для студентів
спеціальностей 051 «Економіка» та
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Укладач:

Блага Вікторія Вікторівна

Відповідальний за випуск:

І.А. Дмитрієв